

PÕLLUTÖÖKODA EESTI VABARIIGIS

M. Karelson

Et Põllutöökojas oli selle eksisteerimise ajal (1932...1940) juhtivisiksusena tegev agr. Tõnis Kint – abidirektori, peasekretäri või direktorina –, siis lubatagu siinkohal rääkida sellest asutusest veidi lähemalt.

Juba alates 1920. aastast taotlesid põllumeeste ringkonnad ühise kutseorganisatsiooni loomist – nõuti Põllutöökoja ellukutsumist, kuid see ei leidnud kaua aega teostamist.

Põllutöökoja asutamise alusdokumendiks sai Riigikogu poolt 10. juulil 1931. a. vastu võetud Põllumeeste Kutseesinduse Seadus (RT, 1931, nr. 69). Seaduse vastuvõtmine toimus K. Pätsi valitsuse ajal (12.2.1931...19.2.1932), põllutööministriks oli agr. A. Jürima (12.2.1931...20.11.1931). Põllutöökoda alustas tegevust 1. apr. 1932. a. Esimesena oli tegevust alustanud Kaubandus-Tööstuskoda 1924. aastal. Vabariigi lõpp-perioodil tegutses 17 kutsekoda.

Mitme ülesande täitmisel oli Põllutöökojal koostöö teiste vastavate organisatsioonidega, nagu Ühistegevuse, Kodumajanduse, Agronoomide ning Maatööliste ja Väikemaapidajate Kojaga.

Põllutöökoja seaduse järgi oli koda maapidajate kutseesindus, see tähendab – *põllumeeste kutseline omavalitsus*. Koja *põhiülesandeks* oli talupidajate huvide kaitse, nende igakülgse nõuande korraldamine, nende mitmekülgne abistamine ning riigieelarvest rahaliste ressursside jaotamine vastavatele põllumajandusorganisatsioonidele ja -asutustele. Põllutöökoda oli nõuandev organ ka Põllutööministeeriumile ja valitsusele põllumajandusalaste seaduste-määruste eelnõude koostamisel, kehtestades ka ise vastavaid otsuseid põllumajanduse arendamiseks.

Põllutöökoda oli struktuurilt kaheastmeline: kohtadel, maal – juriidiliste isiksustena konvendid, ja Tallinnas – koja keskus. Eesti oli territoriaalselt jaotatud 72-ks maatulunduskonsulendi piirkonnaks – varemaegse nimetusega jaoskonnad, hiljem konvendid. Konvente oli kõige rohkem Virumaal (11), kõige vähem Valgamaal (3). Konvendis oli valdu 2...7, talusid 1500...2000.

Põllutöökoja kesk-juhtorganiteks olid: täiskogu (igast konvendist üks esindaja ja põllutööministri poolt määratud 10 liiget), nõukogu juhatus ja revisjonikomisjon ning kõrgemaks organiks kongress. *Konvendil olid oma valitud* täiskogu, juhatus ja revisjonikomisjon. Konvendi kuni 18-liikmelises täiskogus oli kuni 15 põllumeest ja 3 kohalike organisatsioonide esindajat.

Põllutöökoja liikmeteks said olla talupidajad, kellel oli vähemalt kas 10 ha üldmaad või 2 ha põllu- ja aiamaad või ainult 1 ha aiamaad. Väikemaapidajate ja metsatööliste kutsehuvet kaitses Maatööliste ja Väikemaapidajate Koda. Nende kahe koja valdkonda kuulus vastavalt 94 ja 46 tuhat talu (alates 1,0 ha).

Koja heaks võetav lisakinnisvaramaks oli aastas liikmestatudel 2 või 5 senti puhtakasu-ruhlalt, vastavalt sellele, kas talumaa oli hinnatud või hindamata.

Põllutöökoja eelarvest/kuludest, näiteks 1938/39. ma., kattis riik 95 % (1,026 mln. kr-st).

Põllutöökoja keskuse koosseisus oli sekretariaat ja 9 eriotstarbelist talitust ning tööbüroo.

Kõik talitused andsid koja liikmestatud talupidajatele erialast nõu tasuta. Tasuta nõu anti ka Maatööliste ja Väikemaapidajate Kojaga liikmetele. Nii puudus nõuandetegevuses suhteliselt ohtlik paralleelism.

Põllumajandusnõuande meetodika põhivormid olid: otsene kontakt talupidajatega, loengud ja kursused, eripäevad, kirjasõna ja kirjavahetus, eriloengud ringhäälingus, näitused. Konventide konsulentide tegevust maakonnas koordineeris maa-agronoom, kes ühtlasi täitis ühe konvendi maatulunduskonsulendi ülesandeid.

Meenutame lühivormis Põllutöökoja talitusi ja nende tegevust.

1. **Nõuandetalituse** koosseisus oli näiteks 1938. aastal 162 töötajat, nendest: keskuses 17, konventides 95 ja eriseltside juurde komandeeritud (tinglikus mõistes) 50.

Nõuandetalituse keskuses töötasid erialade nõunikud, vanemkonsulendid, konsulentsekretär. *Maakonna keskuses* olid vanemaianduskonsulendid, maanoorte konsulendid, praktikandid. Koja spetsialistidest asusid (komandeeritud) veiste, sigade, hobuste, lammaste, lindude ja karusloomade tõuseltside juures kokku 31 ning mitme põllumajandusliku keskliidu, liidu ja ühingu juures 19.

Maal – konvendis – oli üldtuntud isiksus Põllutöökoja koosseisu kuuluv põllumajandushariduse ja vastava praktikaga *maatulunduskonsulent*. Tema põhiülesandeks oli talupidajatele mitmesugustes valdkondades erialanõu andmine. Edasi kuulus tema töövaldkonda maaparandus- ja uudismaade harimise tööde ning ikalduskahjude ülevaatus, osalemine ekspertiisi- ja maakorralduskomisjonides, karjakontrollühingute ja taluraamatupidamise kontrollimine. Konsulent juhtis põllumajandusnäituste korraldamist. Eesti Vabariigis oli populaarne laiu inimmasse ja nende tegevust haarav nn. propaganda-aastate tegevus, milles juhtivat osa etendasid põllumajandusnõuandjad. Ajavahemikus 1934...1939 sisustati rohumaade, raamatu, karjakasvatuse, kodukaunistamise ja umbrohutõrje propaganda-aasta tegevus.

Üleriigiliselt ühe konvendi *konsulendi keskmist töökoormust* iseloomustavad näiteks 1938. aastal järgmised näitajad.

A. Nõuande valdkonnad ja nõusaajate arv:

– taimekasvatus	902
sh. uudismaa harimine	577
– loomakasvatus	173
– ökonoomika jm.	619

Nõusaajaid kokku 1694

B. Üritustel (kursused, võistlused, eripäevad, koosolekud) *osalejaid* – 2538.

C. Külastatud talude arv – 329 (1939/40. ma.).

D. Maatulunduskonsulent oli aktiivne (kutsutud) osaline oma konvendi piirkonna kultuuri-, majandus- ja noorsoo-organisatsioonide tegevuses.

Ka teised talitused, vastavalt oma nimetusele, andsid talupidajatele erialast nõu ning täitsid *talupidajate tellimustöid normeeritud soodushindadega*. Loetleme need talitused.

2. **Põllumajandustalitus** – agraarpoliitika ülesannetena vastavalt seaduseelnõude ja määruste projektide koostamine.

3. **Põllumajandus-tehniline Talitus** – mehhaniseerimise, elektrifitseerimise ja lõhkeainete käsitluse valdkonnas nõustamine ning vastavate projektdokumentatsioonide koostamine.

4. **Kultuurtehnika- ja Maamõõdulalitus** – Tallinna ja Tartu vastavates büroodes maaparandus-, maamõõdu ja maakorraldusprojektide koostamine.

5. **Uudismaaharimise Talitus**. 1939/40. ma. hariti üles 24 190 ha uudismaad 36 tuhandes talus.

6. **Ehitustalitus** – nõustamine ning taluhoonete projektdokumentatsiooni koostamine.

7. **Raamatupidamistalitus**, selle juures talude *hindamise ja ostu-müügi osakond*. Talu raamatupidamise usaldusmehi (-talusid) oli 1938/39. ma. 888.

8. **Õigusteauslik Talitus**, vandeadvokaatidega maakonnalinnades.

9. **Ajakirjade Talitus**. Ilmusid nädalaajakiri *Põllumajandus* ning kuuajakirjad *Eesti Talu* ja *Tõusev Noorus*. Igal aastal ilmus koja aastaraamat (ca 300 lk.), milles anti ülevaade eelmise aasta tegevusest. *Töübüroo* oli koja keskuses, konvendis selle esindajana konsulent. Seejuures tegutses Poolast saabuvate tööliste taludesse paigutamise ja 1939. a. suvel töötas Eestis 4665 välispõllutöölisi.

Põllutöökoja ülesandeks oli ka *maanoorte organisatsioonide töö koordineerimine*. Koja peasekretäri juhtimisel tegutses Ülemaaline Maanoorte Ühenduse Sekretariaat. Ametis oli

maanoorte instruktor keskuses ja instruktorid maakondades (8). Koos Eesti Põllumeeste Keskseltsiga anti välja kuuajakirja *Maanoored*.

1939. a. tegutses Eestis 451 maanoorte ringi, liikmeid 14 700.

Tõnis Kindi veendumuste kohaselt oli Põllutöökoja struktuur kohalike konventide süsteemiga väga ajakohane. Ta meenutab (1986): *See (süsteem) rakendas kohalikud põllumehed aktiivsele põllumajanduse edendamise tööle. Selle tõendiks on sel ajal ulatuslik uudismaade ülesharimine, laialdane maaparandustööde läbiviimine, sordiviljade kasvatamine, tõukarjade soetamine ja üldine toodangu tõus. Ka talutööde mehhaniseerimine, samuti masinriistade ühiskasutamine masinatarvitajate ühistute kaudu sai uut hoogu. Maal tekkisid ka elektriühisused, elektri-energia kasutamine hakkas laialdasemalt levima.*

Milline oli Põllutöökoja tulevikunägemus Eesti põllumajandusest? Eesti oli põllumajanduslik riik. Seda kasvõi kahe põhinäitaja alusel: esiteks – riigi elanikkonnast $\frac{2}{3}$ -l oli kodu ja töökoht maal; teiseks – põllumajandus toitis oma rahva ja toodete ülejäägi ekspordist sai riik (näiteks) aastatel 1938. ja 1939. vastavalt 52 ja 53 % välisvaluutast. On ju toodete eksportimine, eriti kui see ületab rahalisväljendis impordi, riigi oluline majandusalus.

Eesti Vabariigi valitsuse ülesandel koostas Konjukturiinstituut uurimistöö – *Eesti tootmisreservide rakendamisvõimalusi*, milles on mahukas osa – *Põllumajanduse tootmisreservid ja nende rakendamisvõimalusi*. Uurimistöö avaldati sama instituudi häälekandjas *Konjuktuur* (1937, nr. 28/29 (3/4), lk. 131...188). Sellele on saatesõnad kirjutanud riigivanem K. Päts ja sissejuhatava kirjutise majandusminister K. Selter. Seega on koostatud töös Eesti majandustegevuse arendamise perspektiivülesanded ja nende lahendamise vajadus aktsepteeritud riigivõimu poolt.

Eesti Vabariigis (1939) oli põllumajandusmaad 2,7 mln. ha, millest põllu-aiamaad 1,0 mln. ha ning looduslikke heina- ja karjamaid 1,6 mln. ha. Konjukturiinstituudi poolt koostatud *põllumajanduse perspektiivkava kohaselt* (1937) kavandati lähema 30...40 aasta kestel (aastateks 1965...1975) looduslikest maadest harida 200 000 ha põlluks ja 1,1 mln. ha kultuurrohumaaaks.

Põllutöökoja kongress (1938) kiitis kavandatud ülesande vastuvõetavaks, sest selle täitmiseks olid olemas ja lisandumas vastavad eeldused riigipoolselt ja talunike endi ühistegevuse valdkonnas. Uudismaade ülesharimise tarbeks oli juba 550 traktorit vastavate haakeriistadega, võimaldati laene soodustingimustel, kehtis premeerimissüsteem, riik osales magistraalveejuhthmete kaevamisel jne.

Mida oleks tähendanud täiendavalt 1,3 mln. ha loodusliku maa kultuuristamine, põllumajandusliku kultuurmaa suurendamine 2,4 mln. ha-le?

1. Kultuurmaa suurendamise ja kultuuride saagikuse tõusuga (kaasa arvatud sordiaretustöö, agrotehnoloogia parandamine) oleks kogu taimekasvatuse saak suurenenud 1,6 mln. t-sü-lt 4 mln. t-sü-le, s.o. 2,5-kordseks.

2. Loomade/lindude parema söötmise (aretustöö ja pidamistingimuste parandamisega) oleks suurenenud loomakasvatustoodang kaks korda.

3. Rahvamajanduse seisukohalt – põllumajandussaaduste, põhiliselt loomakasvatussaaduste eksport oleks isegi kolmekordistunud. Avatud oli lääneturk, eriti Saksa- ja Inglismaale.

Selline oli Eesti Vabariigi valitsuse, Põllutööministeeriumi ja Põllutöökoja ning juhtivisikute, eriti riigihoidja, hiljem president Konstantin Pätsi, selleaegse majandusministri Karl Selteri ja Tõnis Kindi nägemus Eesti tulevikupõllumajanduses maa kasutamisest. Kavandatu kohaselt maa kasutamisel oleks olnud võimalus (näiteks) pidada lehma 480 000 asemel 700 000, suurendada piimatoodangut 1 000 000 tonnilt 1 900 000 tonnile.

Uudismaade ülesharimise elaveeskujuks oli T. Kint oma Paasioja talus tehtud tööga. Kui oma talu looduslikud rohumaad olid kultuuristatud, siis ostis T. Kint naabrilt veel 10 ha piiriäärset madalsood. Nii sai kokku terviktükina 30 ha kultuurrohumaad. 1937. aastal autasustas Põllutööministeerium Tõnis Kinti tunnustusdiplomi ja rahalise tasuga teenete eest maaparanduse alal Paasioja talus.

Aitäh Teile, Tõnis Kindi poeg Oole, et näitasite meile seda rohumaad, mis õnneks ei ole veel võsastunud. Te meenutasite ka noorukina agarat osavõtmist selle maa-ala ülesharimisel.

Millised on olnud edaspidiselt Eesti põllumajandusmaa kasutamine ja sellest sõltuvalt põhilise tootmisharu, s.o. veisekasvatuse näitajad? Nõukogude võimu poolsajandil vähenes põllumajandusmaa 2,7 mln. ha-lt 1,3...1,4 mln. ha-le (50%), sest võsastusid/metsastusid looduslikud rohumaad. Siiski kasutusel oleva maa parema viljelemise ning sordi- ja tõuaretustöö eduka tulemusena jätkus põllumajandustoodangut peale riigi sisevajaduse küllaltki suures koguses üleliidulisse fondi (ekspordiks). Lehmade arv ulatus 330 000-le, piimatoodang oli ligemalt 1 300 000 tonni. Seejuures suurenes elanike arv 1,1 miljonilt 1,6 miljonile.

Taasiseseisvunud Eesti esimesel viiel aastal on maakasutuses põllumehele endalegi ootamatusena toimunud ja veelgi süvenemas kultuurrohumaade, isegi põldude võsastumine/metsastumine. Riigi Statistikaameti andmetel oli 1995. aastal 254 000 ha põldu söötis. Lehmi oli 185 000, vähenemine jätkub märgatavalt. Piima toodeti 707 000 tonni. Sellised ja teisedki Eesti põllumajanduse taandarengu näitajad käesolevaks ajaks on olnud vastuvõetavad riigi valitsusasutustele, kaasa arvatud Riigikogu, eriti juhtivisikutele Mart Laarile, Lennart Merile ja Tiit Vähile.

Täna, siin Tõnis Kindi mälestuspäeval, ma siiski ei lõpeta oma esinemist Eesti põllumajandusest ainult pessimistlike mõtetega. Eesti põllumajandus on olnud, on ja jääb. On põhjust loota, et see taastub ja edasistelt läheneb Eesti Vabariigis (1937. aastal) perspektiivis kavandatud tasemele, mille tegevuses domineerib talumajandus. On vaid aja küsimus ja riikide (eriti suurriikide ja nende ühenduste) juhtivoliitikutel õigeaegne vastava arukuse kujunemine. Milles on probleem? Ülemaailmsel teaduste akadeemiade tippnõupidamisel rahvastiku küsimuses 1993. aastal (Delhis) jõuti järeldusele, et kui vastavate abinõude kasutamisega laste keskmist arvu ühe naise kohta praeguselt 3,3-lt alandada 2,5-ni, siis ikkagi 2100. aastaks maailma rahvastik kolmekordistub, oleks 19 miljardit. Järelikult peab põllumajandustoodang toiduainete näol samuti kolmekordistuma. Küllap kujuneb selles oma tähtsus ka Eesti põllumajandusel.

Eesti Vabariigi põllumajandus rajanes talude süsteemil. *Põllutöökoja nägemus Eesti talust läbi aegade kui talupere kodu- ja töökohast ning elanikkonna toitjast ja katjast oli sügavamõtteline ka rahvuslik-kultuuriväärtuste seisukohal. Põllutöökoja II kongressi (8. detsembril 1938. a.) otsuses punkt 12 sõnastab selle mõtte järgmiselt:*

12. Talud on etendanud Eesti ajaloos väga silmapaistvat ning tähtsat osa. Nad on olnud kõige raskematel aegadel eestluse kantsiks ning eesti rahvuse alalhoidjaks. Neil on olnud eesti rahva juurdekasvust oluline osa ning nad on kasvatanud terve eluaadetega ja töötahtega tegeliku elu inimesi, kelle töö ning püüete viljakus on Eesti elu edendanud ja eesti rahva varanduste hulka kasvatanud.

Selles mõttes hindab kongress eesti talu kui eesti rahva elujõu allikat ning rahvusliku, terve, elujaatava ning edu poole suunduva vaimu kodu.

Samal põllutöökoja kongressil peetud kõnes rõhutab koja esimees A. Jürima järgmist: *Põllumajandus on olnud selleks alaks, kus on eesti rahvas püsima jäänud kõige raskematel ajaloosilmapilkudel. Kui kõik oli kadunud, kui ei olnud linnas enam ühtegi hinge, kes oleks võinud ennast tunnistada eestlaseks, siis on eesti rahvas püsinud edasi tänu neile kodanikele, kes elasid maal ja harisid oma põlde. Neist põlluharijaist on kasvanud välja uued põlved, kes läksid laiali üle kogu maa, valgusid linnadesse ja eestistasid ka linnad... Rahva elujõu alalhoiu seisukohalt väärrib maa töö ja põllumajandus täit tähelepanu ja lugupidamist ning tema arengut tuleb kindlustada.*